

V Kosovu jde v podstatě o vnitrostátní soudy, doplněné mezinárodními soudci. Nařízení UNMIK nespécifikuje trestné činy (podle vnitrostátního či mezinárodního práva), při jejichž souzení by se měly smíšené senáty uplatnit, ale poskytuje tuto možnost obecně, pro případ pochybností o nestrannosti místních soudců.

7. Irácký zvláštní soud pro zločiny proti lidskosti

Po svržení režimu Saddama Husseina a po zajetí bývalého iráckého prezidenta (14. 12. 2003) se rozvinula diskuse o tom, kde a jak by on, popř. i další představitelé bývalého režimu mohli být souzeni. Postih před Mezinárodním trestním soudem je nepravděpodobný, protože většina obvinění proti Husseinovi se týká činů spáchaných před 1. 7. 2002, kdy Statut MTS vstoupil v platnost. Jinou variantou by mohlo být vytvoření *ad hoc* mezinárodního trestního tribunálu, popř. smíšeného tribunálu (po vzoru Sierra Leone a Kambojce). Vzhledem k tomu, že Irácká vládní rada si přeje zachování trestu smrti, vytvoření mezinárodního tribunálu je takřka vyloučené, protože OSN i evropská spojenci USA by se odmítli na něm jakkoli podílet.²⁰

Na základě výše uvedených úvah přijala 10. 12. 2003 Irácká vládní rada se souhlasem Dočasné koaliční správy zákon o statutu Iráckého zvláštního soudu.²¹ Statut svěřuje Tribunálu jurisdikci nad iráckými občany a osobami s trvalým pobytem v Iráku obviněnými z určitých zločinů spáchaných v období od 17. 7. 1968 do 1. 5. 2003. Do jeho věcné jurisdikce spadají: zločin genocidy (čl. 11), zločiny proti lidskosti (čl. 12), válečné zločiny (čl. 13), jakož i tři vyjmenované trestné činy podle iráckého práva (čl. 14). Ty zahrnují pokus o ovlivňování a zasahování do výkonu soudní moci, plýtvání národními zdroji a veřejnými fondy a zneužití pravomoci a provádění politiky, jež může vést k hrozbě válkou nebo použití ozbrojených sil Iráku proti jiné arabské zemi. Stojí za povšimnutí, že definice genocidy, zločinů proti lidskosti i válečných zločinů jsou s nepatrnými změnami převzaty z Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Ještě zajímavější je, že mezi dalšími trestnými činy figuruje i zločin proti míru (agresce), byl je definován jako trestný čin hrozby válkou nebo použitím síly proti arabské zemi podle iráckého zákona č. 7 z roku 1958. To by znamenalo, že Irácký zvláštní soud jako první (a dosud jediný) ze soudobých mezinárodních a smíšených trestních tribunálů může stíhat i zločin proti míru. Mezinárodní prvky ve statutu ještě posiluje čl. 17 (b), pod

le kterého při výkladu čl. 11 až 13 mohou soudní senáty a Odvolací senát použít relevantní rozhodnutí mezinárodních soudů a tribunálů jako přesvědčivé autority pro svá rozhodnutí.

Naproti tomu podle jiných hledisek je Irácký zvláštní soud spíše součástí vnitrostátního soudního systému s omezenou internacionalizací. Podle čl. 28 „soudci, vyšetřující soudci, prokurátoři a ředitel správního oddělení musí být iráčtí občané“, avšak čl. 4 (d) připouští, že vládní rada nebo nástupnická vláda může jmenovat v případech potřeby neirácké soudce, kteří mají zkušenost se zločiny uvedenými v tomto statutu a jež musí být osoby vysoké morální úrovně, nestranné a bezúhonné. Podle dalších ustanovení [čl. 6 (b), 7 (n) a 8 (j)] mohou být zahraniční odborníci jmenováni, aby jako poradci či pozorovatelé (*to act in advisory capacities or as observers*) pomáhali soudcům, vyšetřujícím soudcům nebo prokurátorům Tribunálu. Teprve budoucí praxe zřejmě ukáže, do jaké míry bude Irácký zvláštní soud schopen plnit roli smíšeného (zmezinárodněného) tribunálu.

III. Cesta k Mezinárodnímu trestnímu soudu

Cesta k vytvoření stálého Mezinárodního trestního soudu byla dlouhá a složitá. Neexistence stálého mezinárodního trestního soudu byla již dlouhou dobu pocítována jako závažný nedostatek především stoupenci mezinárodního trestního práva, ale i širší veřejností. Se změnou politické situace na konci 80. let, charakterizované skončením studené války a bipolárního rozdělení světa, však přestala být možnost vytvoření mezinárodního trestního soudu čistě teoretickou otázkou.

Zřízení dvou *ad hoc* tribunálů OSN v r. 1993 a 1994 sice vytvořilo příznivější podmínky, ale přesto negociace statutu Mezinárodního trestního soudu nebyly snadné. Hlavní kodifikační orgán OSN, Komise pro mezinárodní právo, byla opakovaně vyzývána v rezolucích Valného shromáždění 45/41 (28. 11. 1990) a 46/54 (9. 12. 1991), aby se v rámci své práce na návrhu Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva zabývala též dalším rozbořením otázky mezinárodní trestní jurisdikce, včetně návrhů na zřízení Mezinárodního trestního soudu.²² V letech 1990–1992 se Komise se zvláštním zpravodajem D. Thiamem a její pracovní skupina zabývaly různými variantami návrhu statutu mezinárodního trestního soudu. Na základě příznivého přijetí Valným

²⁰ Srov. *Orentlicher, D.F.* Venues for Prosecution Saddam Hussein: the Legal Framework. ASIL Newsletter, January/February, 2004, s. 3.

²¹ Coalition Provisional Authority: The Statute of the Iraqi Special Tribunal.

²² Viz Report of the ILC on the work of its forty-sixth session, GAOR Suppl. No. 10 (A/49/10), s. 24–25, § 29–30; srov. též *Šturma, P.* K aktuálnímu problému kodifikace zločinů podle mezinárodního práva a návrhu statutu mezinárodního trestního soudu. Časopis pro právní vědu a praxi, 1995, č. 4, s. 62 a násl., zejména s. 70–71.

shromážděním Komise – s využitím názorů států vyjádřených v Šestém výboru VS OSN či zaslaných písemně – na svém zasedání v r. 1994 dokončila svou práci a přijala návrh statutu. Tento návrh se ještě v mnohém lišil od konečného statutu. Především v tom, že kromě tří, resp. čtyř nesporných kategorií zločinů podle (obecného) mezinárodního práva měl zahrnovat ještě tzv. konvenční zločiny. Na rozdíl od zločinů, jejichž protiprávnost a trestnost vychází z obecného mezinárodního práva, zde šlo o činy, k jejichž trestnímu postihu se zavázaly státy na základě některých mnohostranných smluv (např. obchod s omamnými a psychotropními látkami, letecký terorismus aj.). Kromě toho Soud měl mít inherentní jurisdikci na základě ratifikace statutu pouze vůči zločinu genocidy, zatímco ve vztahu k dalším zločinům i konvenčním trestním činům by státy přijímaly jurisdikci Soudu na základě opčních prohlášení.

Valné shromáždění pak v r. 1995 ustavilo *ad hoc* výbor, který začal na základě návrhu statutu přijatého Komisí zkoumat otázky zřízení Mezinárodního trestního soudu. Po roce práce pak na návrh *ad hoc* výboru Valné shromáždění vytvořilo Přípravný výbor (*Preparatory Committee* čili PrepCom) pro Mezinárodní trestní soud. Tento Přípravný výbor vypracoval rozsáhlou zprávu, kterou v prosinci 1996 předložil Valnému shromáždění, jež pak upřesnilo a prodloužilo jeho mandát do r. 1997–1998. Novým úkolem Přípravného výboru se stalo vytvořit „konsolidovaný text“, který by mohl být předložen diplomatické konferenci.

Již ve zprávě Komise z r. 1994 bylo totiž doporučeno Valnému shromáždění, aby svolalo mezinárodní diplomatickou konferenci pověřenou projednáním návrhu a přijetím Statutu Mezinárodního trestního soudu ve formě mnohostranné smlouvy. I když bylo jasné, že se tímto postupem může skutečný vznik soudu poněkud oddálit (po přijetí textu na konferenci teprve následují podpisy a ratifikace, bez nichž smlouva nemůže vstoupit v platnost), v případě tak závažné úpravy zavádějící mezinárodní trestní jurisdikci bylo zcela namístě trvat na smluvněprávní bázi. Proto v lednu 1997 Valné shromáždění rozhodlo na pozvání italské vlády o svolání Diplomatické konference zplnomocněných zástupců ke zřízení Mezinárodního trestního soudu do Říma, kde se konala v sídle FAO od 15. 6. do 17. 7. 1998. Třebaže diplomatická konference dostala jako podkladový dokument Zprávu Přípravného výboru ke zřízení mezinárodního trestního soudu, obsahující ucelený návrh statutu, řada klíčových ustanovení byla pro nedostatek konsensu předložena v několika variantách.²³ jednání konference tedy nebylo v žádném případě formální, protože až tam se rozhodovalo o sku-

tečné podobě, jakou bude mít nový soud. Naopak, jednání bylo poměrně dramatické, které mohlo skončit ve vymezeném čase stejně tak úspěchem (přijetím statutu), jako neúspěchem (jeho odložením).

Již v rámci Přípravného výboru se projevil velmi rozdílné postoje států k návrhu, které se nepodařilo zcela smířit ani v průběhu konference. Je důležité zmínit, že již od r. 1997 se téměř žádná vláda nestavěla otevřeně proti myšlence na zřízení Mezinárodního trestního soudu, což představuje mimo jiné velký úspěch mezinárodního veřejného mínění, reprezentovaného nevládními organizacemi. Některé mezinárodní nevládní organizace vytvořily Koalici pro Mezinárodní trestní soud, která byla v průběhu konference velmi aktivní. NGOs nejen vystupovaly jako pozorovatelé na Římské konferenci, ale jejich právníci také pomáhali jako experti delegacím nejméně rozvojových zemí, které nebyly s to vyslat na jednání dostatečně početné a odborně vybavené delegace.

Sporné otázky se týkaly konkrétní podoby statutu, tedy toho, jak široká bude jurisdikce Mezinárodního trestního soudu a zda půjde o skutečně efektivní, nezávislý a nestranný orgán. Na jedné straně vystupovala iniciativní skupina asi 50 podobně smýšlejících států (*like-minded States, Etats pilotes*), tvořená zejména státy Evropské unie (s výjimkou Francie), většinou států střední a východní Evropy, některými africkými a dalšími státy. Členem této iniciativní skupiny byla i Česká republika. Šlo o *ad hoc* utvořené účelové seskupení států, které spojoval zájem na přijetí statutu a na vzniku soudu, který by měl reálné pravomoci a nebyl pouze nefunkčním sborem závislým na vůli států a Rady bezpečnosti. K tomu bylo třeba prosadit jednak obligatorní pravomoc soudu, založenou samotnou ratifikací statutu státem, který by byl jinak kompetentní ke stíhání příslušné kategorie zločinů (na základě principu teritoriality *nebo* personality), jednak možnost soudu zahájit řízení i z vlastní iniciativy.

Proti tomuto pojetí byly všechny velmoci, stáli členové Rady bezpečnosti kromě Velké Británie (a to ovšem až po nástupu labouristické vlády T. Blaira), ale také Indie, Izrael a většina arabských států. Protože se přes velké úsilí nepodařilo dosáhnout všeobecně přijatelného kompromisního znění, došlo v noci 17. 7. 1998 k hlasování, v němž se na 120 států vyslovilo pro návrh, 7 států hlasovalo proti a 21 států se zdrželo hlasování. Tím byl přijat závazný akt konference a Statut Mezinárodního trestního soudu, který byl otevřen k podpisu všem zúčastněným státům nejprve v Římě a poté v sídle OSN v New Yorku až do 31. 12. 2000.

Ke vstupu Statutu v platnost bylo třeba podle čl. 129 Statutu dosáhnout alespoň 60 ratifikací. To se podařilo již 11. 4. 2002, kdy v sídle OSN v New Yorku současně 10 států uložilo ratifikační listiny, čímž bylo dosaženo cel-

²³ Doc. A/CONF.183/2/Add.1 (1998).

kového počtu 66 ratifikací.²⁴ K dnešnímu dni bylo dosaženo 139 podpisů a 94 ratifikací.²⁵ Dne 1. 7. 2002 tak vstoupil v platnost Římský statut Mezinárodního trestního soudu (dále též jen „Statut“). V září 2002 se pak sešlo Shromáždění smluvních stran, aby přijalo prováděcí dokumenty k Římskému statutu. Jedná se především o tzv. Znaky skutkových podstat zločinů (*Elements of Crimes*) a Procesní řád a pravidla důkazního řízení (*Rules of Procedure and Evidence*). V prvním případě se konkretizuje materiální právo, které má Mezinárodní trestní soud (dále též jen „Soud“) aplikovat, v druhém se pak doplňují a upřesňují procesní ustanovení Statutu. V únoru 2003 pak Shromáždění smluvních stran zvolilo soudce a prokurátora Soudu. Jedná se o mimořádně významný milník, protože se tím poprvé v historii otevřela cesta k fungování stálého mezinárodního soudu kompetentního ke stíhání nejtěžších zločinů podle mezinárodního práva.

IV. Charakter Mezinárodního trestního soudu

Vzhledem k tomu, že obsah Statutu byl již přiblížen českému čtenáři v nejedné publikaci,²⁶ lze se na tomto místě omezit na stručně připomenutí nejdůležitějších znaků, které Soud charakterizují. Mezinárodní trestní soud je nesporně mezinárodním soudem v plném slova smyslu, svým vznikem, složením i aplikovatelným právem materiálním a procesním. Těmto aspektům budou věnovány následující poznámky.

Mezinárodní trestní soud je založen Římským statutem, což je rozsáhlá mezinárodní smlouva čítající 128 článků rozdělených do 13 částí. Statut je především nesporným přínosem v rozvoji procesní části mezinárodního trestního práva. Odráží stav současného mezinárodního práva, které charakterizuje pokračující institucionalizace, pravidla odrážející zájmy mezinárodního společenství, ale také přetrvávající suverenity států, která se promítá v jeho konsensuální povaze. Jako mnohostranná smlouva zavazuje Statut pouze smluvní strany, tj. státy, které vyjádřily svůj souhlas ratifikací, popř. přístupem.

²⁴ Mezi těmito státy byly Bosna-Hecegovina, Bulharsko, Irsko, Jordánsko, Kambodža, Demokratická republika Kongo, Mongolsko, Niger, Rumunsko a Slovensko. K 1. 6. 2002 bylo dosaženo celkem 139 podpisů a 67 ratifikací.

²⁵ Stav smluvních stran k 3. 5. 2004. Z nich je 24 afrických států, 11 z Asie, 15 z východní Evropy, 18 z Latinské Ameriky a 26 západoevropských a jiných států (WEOG). Zdroj: www.ice-cpi.int/statesparties.html.

²⁶ Srov. např. *Šturma, P.* Definice zločinů a další hmotněprávní aspekty v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu. *Trestněprávní revue*, 2002, č. 2, s. 43–50; *Šturma, P.* Procesní aspekty v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu. *Trestněprávní revue*, 2002, č. 4, s. 97–103.

Stát, který není stranou Statutu, může podle čl. 12 odst. 3 prohlášením u tajemníka Soudu také přijmout jurisdikci Soudu ve vztahu k určitému zločinu. V každém případě je však třeba souhlasu státu, a to i na rozdíl od statutů *ad hoc* tribunálů OSN (ICTY a ICTR), které jsou na základě rezoluce Rady bezpečnosti závazné pro všechny státy OSN.

Statut přijatý ve formě mnohostranné smlouvy je tak delikátním kompromisem, vybalancovávajícím obtížně slučitelné zájmy: nezávislost Soudu, suverenitu států (projevující se výkonem trestní jurisdikce) a vliv Rady bezpečnosti. Proto je založen na bázi komplementarity ve vztahu k pravomoci států, které musí dát k výkonu jurisdikce Soudu svůj souhlas, a to buď předem ratifikací Statutu, anebo alespoň v konkrétním případě (čl. 12 odst. 1 a 3). To platí při zahájení řízení z podnětu státu, smluvní strany, nebo z vlastní iniciativy prokurátora. Soud může podle čl. 12 odst. 2 vykonávat svou jurisdikci, pokud ji ratifikací nebo akceptací přijal stát, na jehož území byl čin spáchán, nebo stát, jehož občanem je obviněný. Zatímco některé státy (zejména USA) na konferenci prosazovaly kumulaci obou podmínek, většina států, kam patřila také ČR, prosadila alternativní řešení. Prokurátor může podle čl. 15 zahájit vyšetřování z vlastní iniciativy na základě informací o zločinech spadajících do jurisdikce Soudu, ale potřebuje k tomu povolení vyšetřovacího senátu MTS.

Tyto podmínky však neplatí, jestliže podle čl. 13 (b) Rada bezpečnosti v souladu s Hlavou VII. Charty OSN podá prokurátorovi oznámení o situaci nasvědčující spáchání zločinu či zločinů. Jde o privilegovaný subjekt, protože podmínky pro výkon tohoto práva nejsou vymezeny Statutem, nýbrž jsou dány mandátem vyplývajícím z Charty OSN. Vedle pozitivního oprávnění zahájit řízení disponuje Rada i negativním právem dočasně pozastavit vyšetřování či stíhání zločinů prováděné Soudem (čl. 16).

Princip *komplementarity* (vyjádřený v Preambuli a čl. 17 Statutu) také znamená, že Soud může konat jen v případech, kdy vnitrostátní soudní systémy jsou neschopné či neochotné provádět vyšetřování nebo stíhání zločinů uvedených ve Statutu. Jde o otázku přípustnosti vyšetřování či stíhání, o které musí Soud vydat formální rozhodnutí. Dotčené státy musí být notifikovány a mají možnost informovat Soud o vnitrostátním vyšetřování nebo stíhání. Proti rozhodnutí vyšetřovacího senátu o přípustnosti se může stát nebo prokurátor odvolat k Odvolacímu senátu Soudu. Na rozdíl od tribunálů OSN, jejichž statuty jsou založeny na principu konkurenční jurisdikce s předností před vnitrostátními soudy, MTS má vzhledem ke komplementární jurisdikci slabší postavení. Proto i po jeho zřízení hlavní odpovědnost za stíhání zločinů podle mezinárodního práva zůstává na státech. Státy, jejichž právní řád a soudní systém umožňují postih zločinů uvedených ve Statutu, se tudíž nemusejí obávat, že by jejich občané měli být předáváni a souzeni před Soudem.

Statut však představuje i důležitý pramen materiálních norem mezinárodního trestního práva, protože poprvé byly takto podrobně definovány skutkové podstaty zločinů podle mezinárodního práva i obecné principy trestní odpovědnosti za tyto zločiny. Statut podrobně vymezil zločin genocidy, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny (čl. 6, 7 a 8). Definice genocidy byla převzata z čl. II Úmluvy z r. 1948, podobně jako ve statutech tribunálů *ad hoc*. Statut dále potvrdil, že zločiny proti lidskosti mohou být spáchány i bez souvislosti s ozbrojeným konfliktem (tzv. *war nexus*). Čin však musí být spáchán „jako součást rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu, při vědomí existence takového útoku“. Touto podmínkou (týkající se objektivní i subjektivní stránky činu) lze odlišit jednotlivé typy zločinů proti lidskosti od obecných trestných činů (např. vraždy, znásilnění apod.).

V otázce válečných zločinů je Statutu přičítáno prvenství za tak komplexní výčet mezinárodně trestných porušení práva ozbrojených konfliktů, který zahrnuje 1) závažná porušení Ženevských úmluv (1949), jež lze spáchat pouze v rámci mezinárodního ozbrojeného konfliktu, 2) jiná závažná porušení zákonů a obyčejů platných v mezinárodním ozbrojeném konfliktu (tzv. haagské právo), 3) závažná porušení společného čl. 3 Ženevských úmluv (1949) a 4) jiná závažná porušení zákonů a obyčejů platných ve vnitřním ozbrojeném konfliktu. V každém případě jde o zatím nejpůlňější kodifikaci zločinů podle mezinárodního práva, s výjimkou zločinu proti míru (agrese), zmíněného v čl. 5 odst. 1 (d) Statutu, kde se však zatím státům nepodařilo shodnout na použitelné definici.

Definice zločinů ve Statutu jsou dosti podrobné s ohledem na princip *nullum crimen sine lege*. Nejde však o jediný zdroj aplikovatelného práva. Článek 21 stanoví pro Soud hierarchii pramenů, v níž na prvním místě stojí Statut, Znaky skutkových podstat zločinů a Procesní řád a pravidla důkazního řízení. Na druhém místě může Soud použít aplikovatelné mezinárodní smlouvy a zásady a pravidla mezinárodního práva, včetně mezinárodního práva ozbrojených konfliktů. Pokud by ani to nestačilo, může subsidiárně sáhnout k použití obecných zásad vnitrostátního práva, včetně práva států, které by normálně vykonávaly jurisdikci nad daným zločinem, jestliže tyto zásady nejsou neslučitelné se Statutem a mezinárodním právem.

Statut sám ve 3. části mnohem podrobněji – ve srovnání se všemi ostatními mezinárodními trestními tribunály – upravuje obecné zásady trestního práva, včetně výjimek z trestní odpovědnosti.²⁷ V dalších částech Statutu jsou

pak upravena rovněž práva podezřelé osoby (čl. 55) a práva obžalovaného (čl. 66 a 67), resp. obhajoby. Jde o procesní práva převzatá z mezinárodních instrumentů na ochranu lidských práv.

Z rozboru procesních ustanovení Statutu je zřejmé, že je není možno jednoznačně přiřadit k některému z typů trestních procesů známých ve vnitrostátních právních řádech. Státy sice při koncipování Statutu převzaly v zásadě přístup *common law*, ale projednací, kontradiktorní systém (*adversarial system*) do značné míry modifikovaly prvky inkvizičního modelu (*inquisitorial model*).²⁸ Kontradiktorní proces je dán tím, že nebyl zřízen institut vyšetřovacího soudce (nebo podobného, jinak nazvaného orgánu), který by vedl vyšetřování a po jeho ukončení předal veškeré provedené důkazy soudu. Naopak bylo vyšetřování a stíhání svěřeno prokurátorovi, který sbírá důkazy a zastupuje obžalobu před Soudem. Veškeré důkazy musí být provedeny při ústním jednání, doklady a svědectví navrhované oběma stranami jsou připuštěny jako důkazy, jen když o tom rozhodne Soud. Tyto znaky trestního řízení převzaté z *common law* jsou ovšem doplněny důležitými znaky trestního procesu, jaký se uplatňuje v řadě zemí kontinentálního právního systému.

Především jde o úlohu prokurátora, který není podle Statutu pouze procesní stranou obžaloby s jediným zájmem na shromáždění důkazů k usvědčení obžalovaného, nýbrž zároveň plní i funkci nezávislého orgánu pracujícího v zájmu nalezení pravdy a spravedlnosti (tj. někdy i ve prospěch obviněných osob). Kromě toho ve fázi vyšetřování prokurátor působí pod dohledem vyšetřovacího senátu. Jeho souhlas potřebuje prokurátor zejména pro zahájení vyšetřování z vlastního podnětu. Tento senát rovněž rozhoduje ve fázi vyšetřování (obdoba přípravného řízení v některých trestních řádech) o námítkách proti přípustnosti věci a jurisdikci Soudu. Další významný prvek představuje účast obětí (poškozených) v trestním řízení u Soudu, pokud jde o uplatnění jejich nároku na odškodnění. Lze říci, že v porovnání s *ad hoc* tribunály OSN, kde jde převážně o proces převzatý z *common law* (včetně takových jevů, jako je *plea bargaining*), procesní pravidla ve Statutu jsou mnohem vyváženější a přihlížejí k zájmům a tradicím zemí s kontinentální právní kulturou.

Vzhledem k vyloučení retroaktivity má Soud jurisdikci jen nad těmi zločiny uvedenými ve Statutu, které byly či budou spáchány po 1. 7. 2002. Z toho lze dovodit, že vedle stálého Mezinárodního trestního soudu budou i nadále působit jednotlivé tribunály *ad hoc* (viz výše).

²⁷ Srov. Jesbeck, H. H. The General Principles of International Criminal Law Set Out in Nuremberg, as Mirrored in the ICC Statute. *Journal of International Criminal Justice*, 2001, vol. 2, No. 1, s. 38 a násl.

²⁸ Srov. Cassese, A. The Statute of International Criminal Court: Some Preliminary Reflections. *European Journal of International Law*, 1999, vol. 10, No. 1, s. 168–169.

V. Aktuální problémy a perspektivy činnosti Mezinárodního trestního soudu

Z mezinárodněprávního pohledu se jako nejdůležitější problémy na počátku činnosti Soudu jeví jednak vztah mezi ním a Radou bezpečnosti OSN, která již přijala několik rezolucí bránících případnému zahájení vyšetřování nebo stíhání před Soudem, jednak dvoustranné dohody odvolávající se na čl. 98 Statutu, které uzavírají USA s některými státy. Za pozornost rovněž stojí aktuální situace, kterými se zabývá prokurátor Soudu a jež by mohly pravděpodobně vést k zahájení vyšetřování a stíhání prvních případů.

1. Rezoluce Rady bezpečnosti 1422 a její pokračování

Jak známo, otevřeně nepřátelský postoj, který zaujala americká administrativa prezidenta G.W. Bushe proti Statutu, vyvolal snahy obejít jeho účinky a „ochránit“ před jurisdikcí Soudu americké občany, zejména vojáky působící na mírových či vojenských misích v zahraničí. Prvním z mezinárodněprávních prostředků, které USA použily k tomuto cíli, se staly rezoluce Rady bezpečnosti OSN.

První z nich, rezoluce 1422 byla přijata Radou bezpečnosti 12. 7. 2002, tedy jen několik dní poté, co Statut vstoupil v platnost. Byla přijata hlasy všech 15 členů Rady bezpečnosti, včetně sedmi smluvních stran Statutu (a z nich dvou stálých členů, Francie a Spojeného království). Její preambule deklaruje, že Rada bezpečnosti jedná (*acting*) podle Hlavy VII. Charty OSN. Jádrem rezoluce je operativní odst. 1, který se přímo odvolává na čl. 16 Statutu, a žádá, aby Soud, jestliže vznikne případ, do něhož jsou zapojeni současní či bývalí představitelé nebo příslušníci (*officials or personnel*) ze státu, který není stranou Statutu, ohledně konání či opomenutí v souvislosti s operací zřízenou či povolenou OSN, po dobu 12 měsíců nezahajoval nebo nepokračoval ve vyšetřování nebo stíhání, ledaže Rada bezpečnosti rozhodne jinak.²⁹

Jednomyslné přijetí této rezoluce bylo vyvoláno hrozbou USA, že budou vetovat prodloužení mandátu mise OSN v Bosně a Hercegovině.³⁰ Při veřej-

ném zasedání Rady bezpečnosti 10. 7. 2002 řada států vystoupila s kritikou amerického postoje a některé státy argumentovaly, že navržená rezoluce není v souladu s Chartou OSN.³¹

Od té doby byly Radou bezpečnosti přijaty ještě dvě podobné rezoluce. Dne 12. 6. 2003 byla přijata rezoluce 1487, která je obsahově shodná s rezolucí 1422. Podobně jako v prvním případě, Rada bezpečnosti vyjádřila v § 2 svůj úmysl obnovit rezoluci za stejných podmínek pokaždé 1. července na dalších 12 měsíců tak dlouho, jak může být zapotřebí. V tomto případě již hlasovalo pro přijetí rezoluce jen 12 členů, kdežto Francie, Německo a Sýrie se zdržely hlasování.

Dalším krokem bylo přijetí rezoluce 1497 z 1. 8. 2003, v níž Rada bezpečnosti schválila zřízení Mnohonárodních sil v Libérii. Třebaže by se na tyto síly vztahovaly podmínky rezoluce 1487, Rada učinila ještě zásadnější krok proti jurisdikci Soudu, když v § 7 rozhodla, že současní či bývalí představitelé nebo příslušníci ze státu, který není stranou Statutu, budou podléhat výlučné jurisdikci vysílajícího státu za všechno údajné konání či opomenutí vyplývající nebo související s Mnohonárodními silami nebo stabilizačními silami OSN v Libérii, ledaže by se této výlučné jurisdikce vysílající stát výslovně vzdal. Závažný a nebezpečný posun v díce této rezoluce totiž naznačuje stanovení trvalé imunity vůči Soudu, spíše než pouhého pozastavení výkonu jurisdikce, zamýšleného čl. 16 Statutu a rezolucemi 1422 a 1487. Je proto v jasném rozporu s čl. 16 Statutu, na který se ostatně ani neodvolává. Nehledě na další možný vývoj, dosavadní rezoluce si zaslouží kritický rozbor.

Na první pohled se může zdát, že citované rezoluce Rady bezpečnosti 1422 a 1487 jsou v souladu s čl. 16 Statutu. Podle tohoto ustanovení „žádné vyšetřování nebo stíhání nemůže být zahájeno nebo v něm být pokračováno podle tohoto Statutu po dobu 12 měsíců poté, co Rada bezpečnosti v rezoluci přijaté podle Hlavy VII. Charty OSN požádala o to Soud.“ Ve skutečnosti však jak text, tak i *travaux préparatoires* čl. 16 ukazují,³² že tento článek dovoluje pozastavení vyšetřování nebo stíhání pouze případ od případu, jen na omezenou dobu a jen tehdy, když bylo Radou bezpečnosti konstatováno ohro-

²⁹ S/RES/1422 (2002): „1. Requests, consistent with the provisions of Article 16 of the Rome Statute, that the ICC, if a case arises involving current or former officials or personnel from a contributing State not a Party to the Rome Statute over acts or omissions relating to a United Nations established or authorized operation, shall for 12-month period starting 1 July 2003 not commence or proceed with investigation or prosecution of any such case, unless the Security Council decides otherwise.“

³⁰ Viz American J. Int'l Law, 2002, vol. 96, s. 725–727. Srov. prohlášení zástupce USA v RB z 10. 7. 2002, UN Doc. S/PV/4568, s. 9–10. Srov. též *Stahn, C.* The Ambiguities of Security Council Resolution 1422. European J. Int'l Law, 2003, vol. 14, s. 85.

³¹ Viz UN Doc. S/PV.4568, s. 3 (Kanada), s. 16 (Jordánsko) a S/PV.4568 (Resumption 1), s. 7 (Samoa), s. 9 (Německo).

³² Srov. *Bergsmo, M., Pejčić, J.* Article 16, in *Triffterer, O. (ed.)*. Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court: Observers' Notes, Article by Article. Baden-Baden: Nomos, 1999, s. 373 a násl.; *Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds.)*. The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary. Oxford, New York: 2002, s. 644–646.

žení či porušení míru podle Hlavy VII. Charty OSN.³³ Lze tedy konstatovat, že rezoluce 1422 i 1487 jsou přinejmenším neslučitelné *rattione temporis* s čl. 16 Statutu, protože se snaží vyloučit jurisdikci Soudu předem, aniž byl nějaký ze zločinů uvedených ve Statutu vůbec spáchán. Smyslem čl. 16 je totiž pozastavit výkon jurisdikce Soudu tam, kde by vyšetřování nebo stíhání mohlo být na překážku úsilí Rady bezpečnosti o nalezení mírového řešení v situaci, kde došlo k ohrožení či porušení míru. Jeho účelem rozhodně není poskytnout imunitu *blanco*, na neurčitý počet budoucích případů.

Kromě rozporu s čl. 16 Statutu připadá v úvahu i otázka, zda rezoluce 1422 a další jsou v souladu s pravomocemi Rady bezpečnosti OSN. Z formalistického pohledu rezoluce 1422 a další jsou v rámci pravomocí Rady bezpečnosti, která je na základě Hlavy VII. Charty OSN oprávněna přijmout rezoluci závaznou pro všechny členské státy. Ta by mohla mít přednost před smluvními závazky některých států vyplývajících ze Statutu. Ve prospěch toho argumentu lze uvést čl. 103 Charty OSN a čl. 16 Statutu (který je však interpretován v rozporu se svým účelem). To ovšem platí za předpokladu, že rezoluce 1422 a další byly platně přijaty. Bylo tomu opravdu tak?

Je možné přinejmenším tvrdit, že rezoluce 1422 a další jsou *ultra vires*, protože nebyly zcela splněny podmínky stanovené v Hlavě VII. Charty OSN. Rada bezpečnosti neurčila existenci ohrožení míru nebo jiné důvody předvídané v čl. 39 Charty OSN. Stěží tak mohla učinit, když v době přijetí uvedené rezoluce nebyla taková situace, zejména ve vztahu k vyšetřování jakýchkoliv členů nějakých jednotek vyslaných nebo povolených Radou bezpečnosti. Rezoluce 1422 v preambuli pouze konstatovala, že „je v zájmu mezinárodního míru a bezpečnosti usnadnit způsobilost členských států přispět k operacím zřízeným nebo povoleným Radou bezpečnosti OSN“. Hlava VII. Charty OSN však zřejmě necládá Radě bezpečnosti normotvornou pravomoc *in abstracto*, bez jakýchkoli omezení a vztahů k situacím ohrožujícím mezinárodní mír a bezpečnost. Jako překračující pravomocí (*ultra vires*) označilo rezoluce 1422 a 1487 i Parlamentní shromáždění Rady Evropy.³⁴

Jaké právní důsledky však plynou z rezolucí Rady bezpečnosti přijatých *ultra vires*? Podle komentáře k Chartě OSN se závazek členských států provést rezoluce Rady bezpečnosti vztahuje jen na rezoluce přijaté v souladu s Chartou. Rezoluce, které nelze považovat za přijaté podle Hlavy VII. pro nedostatek nezbytné kvalifikace, nevytvářejí závazné účinky pro státy.³⁵

Je otázka, zda by si v takovém případě státy mohly samy posoudit legalitu rezolucí Rady bezpečnosti a necítit se jimi vázány. To by zřejmě byl také nebezpečný precedent, kdyby tak učinily jednostranně, bez autoritativního výroku nějakého mezinárodního soudního orgánu. Není ovšem zřejmé, zda by tyto rezoluce mohly být předmětem soudního přezkumu. Zejména Mezinárodní soudní dvůr, který je hlavním soudním orgánem OSN, se v jiných kauzách dosud definitivně nevyjádřil k platnosti rezolucí Rady bezpečnosti, ale vycházel z presumpce jejich platnosti.³⁶

Na druhé straně si lze představit, že sám Soud by mohl posoudit při řešení otázky své vlastní jurisdikce (*compétence de la compétence*) jako předběžnou otázku platnost takové rezoluce Rady bezpečnosti, tedy i její soulad s Chartou OSN a čl. 16 Statutu.³⁷ To by mohlo nastat v konkrétním případě, kdy by rezoluce Rady bezpečnosti zasahovala do výkonu jurisdikce Soudu, která mu náleží podle Statutu. Soud není na rozdíl od Mezinárodního soudního dvora orgánem OSN, ale samostatnou, na OSN nezávislou mezinárodní institucí. Proto by mohl zaujmout kritičtější postoj k některým aktům Rady bezpečnosti jako politického orgánu, pokud se nad rámec svého mandátu vměšuje do výkonu soudní pravomoci. Statut neupravuje specificky proceduru pro soudní napadení rezoluce Rady bezpečnosti, ale její legalita by se zřejmě měla zkoumat *ex officio* příslušným senátem Soudu při rozhodování o přerušení řízení.³⁸

Zvláště složitá situace vznikla přijetím rezoluce 1497 (2003) o zřízení Mnohonárodních sil v Libérii, protože stanoví časově neomezenou imunitu proti trestnímu stíhání jinde než před soudy vysílajícího státu. Tím zasahuje nejen do jurisdikce Soudu, ale i do jurisdikce vnitrostátních trestních soudů, vykonávané podle vnitrostátního práva v souladu s pravidly obecného mezinárodního práva (např. podle principů teritoriality, pasivní personality či univerzality). Na vnitrostátní soudy se však čl. 16 Statutu vůbec nevztahuje, takže

³⁶ Viz Questions of Interpretation and Application of the 1971 Montreal Convention Arising from the Aerial Incident at Lockerbie (Libya v. US; Libya v. UK) Provisional Measures. ICJ Reports 1992; Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia & Herzegovina v. Yugoslavia). Requests for Provisional Measures. ICJ Reports 1993.

³⁷ Viz Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds.), op. cit. sub 32, s. 648: „In exercising its power of judicial review of the resolution requesting the deferral, the Court will establish the legality or otherwise of the Security Council's action. In so doing, the Court will also be entitled to ascertain that the Security Council has not exceeded its competence according to the Charter.“

³⁸ Viz Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds.), op. cit. sub 32, s. 650-651.

³³ Srov. prohlášení Nizozemí v Radě bezpečnosti; UN Doc. S/PV.4772 (2003), s. 20.

³⁴ Viz Council of Europe, Res. 1336 (2003)(1) z 25. 6. 2003.

³⁵ Viz Tronlein, J. A., Krisch, N. Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression, in Stimm, B. (ed.), The Charter of the United Nations: A Commentary, 2nd ed. Oxford: 2002, s. 727.

jim z něho ani nevyplývá povinnost pozastavit řízení na žádost Rady bezpečnosti.³⁹

Teprve další vývoj (včetně hlasování o dalších podobných rezolucích) ukáže, zda šlo o výjimečný excés z pravomoci Rady bezpečnosti, nebo zda se vytvoří opakovaná a rozšířená praxe států směřující k obyčejovému pravidlu, které by mohlo modifikovat smluvní závazky vyplývající ze Statutu. První taková příležitost nastala v červnu 2004.

V nedávné době totiž Rada bezpečnosti jednala o návrhu na obnovení obecného vynětí příslušníků mírových misí (ve smyslu rezolucí 1422 a 1487) o další rok. Jestliže první z nich, rezoluce 1422 (2002) byla přijata jednomyslně, rezoluce 1487 (2003) již byla přijata jen 12 hlasy, kdežto tři státy (Francie, Německo a Sýrie) se zdržely hlasování. Rada zástupců států přítom v rozpravě v Radě bezpečnosti prohlásila, že by se prodlužování rezoluce nemělo stát každoroční rutinou.⁴⁰ Ve světle všech událostí posledních měsíců však bylo velmi pravděpodobné, že se návrh USA tentokrát setká se silnějším nesouhlasem některých členů Rady bezpečnosti (např. Francie, Německo, Španělsko aj.) i generálního tajemníka OSN, a tak jeho přijetí již nebylo jisté. Za této situace, kdy hrozilo vetování amerického návrhu, zástupce USA návrh rezoluce stáhl.⁴¹ Tento vývoj lze přivítat, je v zájmu OSN i Soudu.

2. Dvoustranné dohody podle čl. 98 Statutu

Jedním z nejdiskutovanějších problémů, provázejících vstup Statutu v platnost, jsou dvoustranné dohody uzavírané USA se smluvními stranami Statutu i třetími státy s cílem ochránit své občany před předáním MTS. Od r. 2002 USA zahájily kampaň požadující od jiných států uzavření takovýchto „dvoustranných dohod o beztrestnosti“ (*bilateral impunity agreements, BIAs*), jak byly pojmenovány zejména ze strany nevládních organizací.⁴² Podle údajů Koalice pro Mezinárodní trestní soud do r. 2003 bylo podepsáno kolem 60 takových dohod a 12 jich bylo ratifikováno. Údajně 31 smluvních stran Statutu nepodepsalo i přes ztrátu americké hospodářské pomoci. Podepsat tako-

³⁹ Srov. Bergsmo, M., Pejčić, J., Article 16, in Triffterer, O. (ed.), op. cit. sub 32, s. 378.

⁴⁰ Viz Press Release SC/7789 (12. 6. 2003).

⁴¹ Viz Press Release SG/SM/9379 - SC/8132 (23. 6. 2004): „The Secretary-General has been following the discussion in the Security Council on the International Criminal Court. He believes that the decision by the United States not to pursue a resolution on this matter will help maintain the unity of the Security Council at a time when it faces difficult challenges.“

⁴² Srov. Schabas, W.A. ILA Committee on the International Criminal Court. First report. Berlin Conference, 2004, s. 12.

vé dohody veřejně odmítlo 33 států. Podle údajů amerického ministerstva zahraničí (*US State Department*) k 15. 6. 2004 bylo podepsáno 79 dohod, 14 jich bylo ratifikováno. Celkem 45 států veřejně odmítlo podpis BIAs, 58 z 94 smluvních stran Statutu nepodepsalo, z toho 23 smluvních stran nepodepsalo BIAs i přes ztrátu pomoci USA.⁴³

USA se rozhodly využít znění čl. 98 odst. 2 Statutu, podle kterého:

„2. Soud nemůže pokračovat v projednávání žádosti o předání, kvůli níž by dožádaný stát musel jednat v rozporu se svými závazky vyplývajícími z mezinárodních dohod, podle nichž je souhlas vysílajícího státu podmínkou předání osoby z tohoto státu Soudu, ledaže Soud může dříve získat spolupráci vysílajícího státu, aby dal souhlas k předání.“

Není snadné odpovědět na otázku, zda takové dohody, jaké uzavírají USA a některé státy, jsou v souladu či v rozporu s čl. 98 Statutu, protože to záleží na jejich obsahu. Vzhledem k legislativní historii čl. 98 Statutu je zřejmé, že toto ustanovení má za cíl respektovat jednak (odst. 1) mezinárodní závazky týkající se státních a diplomatických imunit představitelů a majetku třetích států (nikoli smluvních stran Soudu), jednak závazky vyplývající z takových dohod (odst. 2), jako jsou dohody o statusu ozbrojených sil (SOFA), které byly uzavírány ještě v době, kdy se příliš nepočítalo s existencí mezinárodního trestního soudnictví.⁴⁴ Proto je možné uznat čl. 98 Statutu jako užitečné ustanovení odkazující na *lex specialis*. Příliš široce koncipované dohody, které by zajišťovaly beztrestnost všech občanů USA, však nejsou v souladu s čl. 98 Statutu.

Na rozdíl od problematických rezolucí Rady bezpečnosti podle čl. 19 Statutu, kde jde o otázku jurisdikce Soudu, v případě dohod podle čl. 98 Statutu se jedná toliko o otázku spolupráce mezi smluvními stranami Statutu a Soudem. Dvoustranné dohody se týkají příslušníků třetích států, pro které není Statut z hlediska smluvního práva závazný. To zřejmě dává menší prostor pro to, aby Soud v rámci své inherentní jurisdikce přezkoumával tyto dvoustranné dohody. Pokud by se k tomu dostal v souvislosti s nesplněním žádosti o spolupráci (např. předání podezřelé osoby), mohl by jistě od smluvní strany vyžadovat *bona fide* dodržování závazků podle Statutu. Stěží by však mohl rozhodovat o neplatnosti dvoustranné smlouvy mezi jednou ze smluvních stran a třetím státem. Tím by postavil daný stát do delikátní situace, protože by to

⁴³ Status of US Bilateral Immunity Agreements (BIAs), as of June 15, 2004.

⁴⁴ Srov. Prost, K., Seblunck, A. Article 98, in Triffterer, O. (ed.), op. cit. sub 32, s. 1131–1133; Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds.), op. cit. sub 32, s. 975 a násl., zejm. 4. 992–997.

znamenal porušení dohody s USA. Proto je třeba možnému střetu závazků podle Statutu a dvoustranných dohod spíše předcházet.

Na tuto skutečnost proto reagovala i Rada EU, která přijala 30. 9. 2002 společný postoj k dohodám podle čl. 98 Statutu v podobě svých Závěrů a Řídících principů týkajících se ujednání mezi státem, stranou Statutu a Spojenými státy ohledně podmínek předávání osob Soudu.⁴⁵ Podstatou těchto směrnic, které zkoumají jak existující mezinárodní dohody (např. SOFA, dohody vzájemné právní pomoci, extradiční dohody), tak USA navrhané dohody, je následující. Takové dohody jsou v souladu s čl. 98 odst. 2 Statutu za předpokladu, že splňují tyto podmínky:

- musí se vztahovat pouze na osoby, které nejsou občany státu, smluvní strany Statutu;
- musí mít ustanovení zajišťující, že osoby, které spáchaly zločiny spadající do jurisdikce Soudu, nebudou mít imunitu;
- měly by se vztahovat pouze na osoby oficiálně vyslané příslušným státem k plnění úředních úkolů, nemohou tudíž pokrývat všechny občany daného státu.

Principy EU usilují o zachování integrity Statutu a dodržování závazků smluvních stran podle Části 9., týkající se spolupráce států se Soudem při vyšetřování a stíhání zločinů spadajících do jeho jurisdikce. Snahou je jednak vtažení USA do dialogu vedoucího k ratifikaci Statutu, jednak stanovení určitých limitů, které musí členské státy EU respektovat při případném sjednávání dvoustranných dohod s USA. Prioritou je využívat již existujících dohod (typu SOFA aj.). Při uzavírání nových dohod je třeba modifikovat americké návrhy ve smyslu výše uvedených principů, aby takové dohody byly v souladu s čl. 98 Statutu.

3. Zahájení činnosti Soudu: první možné případy

Po vstupu Statutu v platnost a po ustavení Soudu začaly přicházet podněty týkající se údajných zločinů v jurisdikci Soudu, a to především od jednotlivců a nevládních organizací. Na jaře 2004 měl Úřad prokurátora Soudu již 736 takových oznámení pocházejících ze 73 různých zemí. Pracovníci Úřadu prokurátora se jimi zabývají, ale 83 % podnětů se týká situací mimo juris-

díkcí Soudu. Rada bezpečnosti OSN dosud nepředala Soudu žádnou situaci nasvědčující spáchání některého ze zločinů uvedených ve Statutu.

Největší šanci na zahájení vyšetřování a stíhání před Soudem tak má situace v severovýchodní Ugandě. Vláda Ugandy totiž podala již v prosinci 2003 oznámení Úřadu prokurátora podle čl. 14 Statutu. Od té doby prokurátor začal zkoumat tuto informaci a vyžádal si další informace cestou spolupráce se státy, mezivládními a nevládními organizacemi. Prokurátor Soudu Luis Moreno Ocampo pak ve svém tiskovém prohlášení z 23. 2. 2004 oznámil, že bude vyšetřovat zločiny spáchané v únoru 2004 v táboře Barlonya, v severovýchodní Ugandě, kde nejnovější zprávy odhadují počet usmrčených osob přes 200. Celkové odhady civilních obětí v Ugandě, kde operuje povstalecká armáda, dosahují ještě vyšších čísel. Zločiny páchané v Ugandě dále zahrnují také únosy dětí, jejich zotročování a nucení sloužit jako vojáci. Úřad prokurátora Soudu bude provádět nezávislé vyšetřování a přijímat stížnosti na všechny zločiny, které spadají do jeho jurisdikce. V souladu se Statutem bude stíhat pouze osoby, které nesou největší odpovědnost za zločiny spáchané po 1. 7. 2002.⁴⁶

Další situace, kterou Úřad prokurátora Soudu předběžně zkoumá z hlediska možného zahájení vyšetřování, se týká oblasti Ituri v severovýchodní části Demokratické republiky Kongo, kde podle informací OSN i nevládních organizací od 1. 7. 2002 v důsledku násilí zahynulo nejméně 5000 civilistů. Radu let trvajícím krvavým vnitřním ozbrojeným konfliktem, který souvisí s bojem o kontrolu nad přírodními zdroji (diamanty, zlato a další nerostné suroviny), dále vedl k vnitřnímu přesídlení přibližně 500 000 osob, což je 10 % obyvatel dané oblasti. V tomto případě však Soudu nebyla situace předána vládou DR Kongo, ale informace pocházejí z jiných, převážně nevládních zdrojů. Prokurátor by tak mohl zahájit vyšetřování z vlastní iniciativy v souladu s čl. 13 (c) a čl. 15 Statutu. Podle dosavadních neoficiálních údajů prokurátor Soudu plánuje vybrat několik konkrétních případů a zahájit vyšetřování do října 2004.⁴⁷

VI. Závěr

Usilí o vytvoření stálého mezinárodního trestního soudu, které trvalo celé století, bylo završeno přijetím Římského statutu Mezinárodního trestního sou-

⁴⁶ Viz Statement by the Prosecutor related to Crimes Committed in Barlonya Camp in Uganda, ICC, Office of the Prosecutor, Press Release (23. 2. 2004).

⁴⁷ Srov. *Graff, J.* Corporate War Criminals and the International Criminal Court: Blood and Profits in the Democratic Republic of Congo. Human Rights Brief, Winter 2004, vol. 11, Issue 2, s. 23.

⁴⁵ EU Guiding Principles concerning Arrangements between a State Party to the Rome Statute of the International Criminal Court and the United States Regarding the Conditions to Surrender of Persons to the Court, Council Conclusions on the ICC. Brussels, 30 September 2002.

du (1998). Dosažení potřebného počtu ratifikací, jež i přes neúčast některých velmocí umožnilo vstup Statutu v platnost od 1. 7. 2002, lze hodnotit jako významný úspěch mezinárodního práva vůbec, zejména pak evropského pojetí mezinárodního trestního práva a soudnictví. Jde o nejpodrobnější kodifikaci zločinů podle mezinárodního práva (genocidia, zločinů proti lidstnosti a válečných zločinů), která byla dosud v právně závazném dokumentu přijata. Vznik Mezinárodního trestního soudu na základě Římského statutu, který zejména díky principu komplementarity představuje vyvážený kompromis mezi suverenitou států (včetně výkonu trestní jurisdikce tam, kde jsou vnitrostátní orgány schopné a ochotné zločiny stíhat) a zájmem na nezávislém a akceschopném mezinárodním soudním mechanismu (tam, kde státy selžou), je milníkem v historii mezinárodního práva.

Zároveň však nemůžeme přehlížet ani rizika, týkající se především fragmentace mezinárodního trestního soudnictví. Nejde jen o neúčast některých významných států, ale přímo o snahu obcházet jurisdikci Soudu a povinnost smluvních stran spolupracovat s ním. Analýza některých rezolucí Rady bezpečnosti OSN a dvoustranných dohod podle čl. 98 Statutu ukázala, že tyto instrumenty někdy (v závislosti na konkrétním obsahu) balancují na hraně legality. Jde tudíž o to, omezit jejich používání na nezbytné minimum, které by navíc bylo slučitelné se Statutem i dalšími pravidly mezinárodního práva. Nadějnější perspektivy lze spatřovat jednak ve společném postoji EU, jednak v možné změně politiky vlády USA po letošních prezidentských volbách (od nepřátelského postoje vůči Soudu k dosažení přinejmenším vzájemně přijatelného *modu vivendi*).

Jako pozitivní je možné dále hodnotit zahájení činnosti Soudu, i když zatím jde jen o aktivity Úřadu prokurátora, který se zabývá množstvím podnětů, z nichž vybral, resp. v nejbližší době zřejmě vybere pro zahájení vyšetřování situace, které nasvědčují páčání zločinů podle mezinárodního práva v Ugandě a Demokratické republice Kongo. S ohledem na geografické zastoupení států, které ratifikovaly Statut, i na princip komplementarity se jeví jako pravděpodobné, že v nejbližších letech se Soud bude zabývat především zločiny páchanými v rámci vnitřních ozbrojených konfliktů v Africe. To však neznamená, že by Soud neměl význam pro zbytek světa. Již jeho existence, jakož i povinnost států implementovat závazky ze Statutu do vnitrostátního práva sehrává významnou preventivní roli. Státy musí samy předcházet a trestné postihovat páčání zločinů podle mezinárodního práva. Mezinárodní trestní soud je pojistkou pro případy, kdy ostatní prostředky selžou. Poměrně rychlé zahájení jeho činnosti naznačuje, že tento nový mezinárodní orgán prokáže svou užitečnost.

Česká republika, která patřila v průběhu negociací ke skupině států aktiv-

ně prosazujících přijetí Statutu v dnešní podobě, by proto již neměla dále otálet s jeho ratifikací. A to nejen proto, že je dnes jediným členem Evropské unie, který navzdory společnému postoji EU Statut dosud neratifikoval, ale především kvůli sobě, jakož i s ohledem na kontinuitu a důvěryhodnost vlastní zahraniční politiky. Určité ústavněprávní a politické důvody uváděné jako překážka ratifikace nejsou natolik závažné, aby zastínily fakt, že dosažená podoba Soudu je v souladu se zájmy ČR a hodnotami, ke kterým se hlásí.